

ПРОГРАМИ ТА МЕТОДИКИ ОРНІТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ. МУЗЕЙНА СПРАВА

ПРОГРАМА МОНІТОРИНГУ ЗА ПОПУЛЯЦІЯМИ БІЛОГО І ЧОРНОГО ЛЕЛЕК В УКРАЇНІ

В.М. Грищенко

Київський університет

Для розробки ефективних заходів по охороні того чи іншого виду птахів потрібна перш за все своєчасна інформація про зміни стану його популяції. Без цього природа житиме сама по собі, і охоронятимемо ми її невідомо від чого. На жаль, поки що у більшості випадків саме так і відбувається. Занадто великим є "латентний період", поки зміни будуть виявлені. Так, чисельність двох видів лелек в Україні змінюється у протилежних напрямках: у чорного (*Ciconia nigra*) вона зростає, у білого (*C. ciconia*) - знижується. Незважаючи на це, заходів по його охороні вживається дуже мало. Та ми й не можемо оцінити поки що, наскільки серйозним є це зниження чисельності. Так само поза увагою залишилося скорочення чисельності сиворакші (*Coracias garrulus*), деркача (*Crex crex*), хатнього сича (*Athene noctua*) і деяких інших птахів. "Традиційно" увага зосереджена лише на певному наборі видів.

Для контролю за популяцією будь-якого виду потрібен щорічний збір даних за єдиною програмою. Добрим прикладом може бути програма моніторингу за хижими птахами і совами Європи, яку координує університет ім. Мартіна Лютера в м. Халле (Німеччина). З 1992 р. в Україні почалася робота за програмою моніторингу за популяціями білого і чорного лелек.

До цього часу у нас проводилися лише анкетні обліки раз у кілька років, за якими динаміку чисельності оцінити важко. До того ж дані збиралися не за міжнародною методикою, тому їх

неможливо порівнювати з результатами обліків в інших країнах. Чисельність будь-якого виду коливається у досить широких межах, через те поодинокі обліки можуть значно спотворювати картину. Проводити ж їх щороку у наших умовах неможливо через порівняно високу чисельність лелек, велику територію і недостатню кількість фахівців та орнітологів-любителів.

Більш реальний інший шлях - щорічний збір інформації на постійних пробних ділянках. Мережа таких ділянок (хоча б по кілька на область) дасть змогу отримувати репрезентативні дані і оцінювати стан популяції в цілому шляхом нескладних розрахунків. На пробних площах можна тримати під контролем всі гнізда. Головні показники - густина населення і успішність розмноження. Реєструється загальна кількість заселених гнізд; число пар, які виростили пташенят та без них; кількість пташенят, що виростили в кожному з гнізд. Для збору необхідної інформації достатньо 2-3 рази відвідати гнізда на протязі сезону, до того ж багато чого можна встановити і шляхом опитування місцевих жителів. Оптимальний розмір ділянки - кілька населених пунктів і місцевість між ними. Щоб вона була репрезентативною, до її території повинна входити і місцевість, де лелечих гнізд завідомо не може бути: ліс, водойми і т. п.

У 1992 р. була розіслана анкета для апробації методики. Надійшли дані з 8 ділянок по білому лелеці і з 3 по чорному. З 1993 р. збір даних проводиться вже в більшому обсязі. Площа ділянок, що знаходяться під контролем, як правило від кількох десятків до кількох сотень км². За результатами роботи буде видаватися щорічне зведення даних, яке розсилатиметься учасникам програми і зацікавленим спеціалістам. Вся інформація дублюватиметься англійською мовою, тому ці матеріали становитимуть інтерес і для зарубіжних учених. Вже підготовано такий бюлетень за 1992 р.